

JERONÝM PRAŽSKÝ ŘEČ K CHVÁLE SVOBODNÝCH UMĚNÍ

Husův mladší přítel Jeroným Pražský se účastnil většiny Husových zápasů s neobyčejným smyslem pro jejich politický dosah. Pocházel asi ze zámožné pražské rodiny a nabyl rozsáhlého filosofického vzdělání na různých universitách (studoval v Praze a v Oxfordu, získal hodnost mistra svobodných umění v Paříži, v Kolíně nad Rýnem a v Heidelbergu). Kromě západní Evropy poznal i Palestinu a pobyl v Polsku a na Litvě, kde studoval pravoslaví a usiloval o navázání styků mezi ním a západní církví. Patřil k nejagilnějším propagátorům Viklefových politických názorů; významně se zúčastnil kampaně před vydáním Dekretu kutnohorského a jako politický agitátor vystupoval různým způsobem proti církevní reakci. Za Husova procesu v Kostnici byl zatčen, když se pokusil vrátit do Čech, aby agitoval pro Husovu záchranu, a třebaže za trýznění dočasně podlehl církevnímu nátlaku, odvolal své názory a zřekl se Husa, při vlastním soudním procesu obvinil koncil a přihlásil se plně k svému učiteli. Byl upálen 30. května 1416. (Srov. Jeronýmovu pašiji od Petra z Mladoňovic zde na s. 490). Jeho oslnivé vystoupení a statečnost na soudu získala obdiv i u odpůrců, např. u italského humanisty Poggia. V lidovém povědomí byl Jeroným vždy úzce spojován s Husem.

Z kostnických obžalovacích spisů proti Jeronýmovi víme, že skládal i duchovní písně, přebásňoval evangelia a byl i autorem satirických písní. Nic z těchto skladeb se však nedochovalo. Jeronýmovy výjimečné řečnické kvality a smysl pro politické chápání universitních zápasů seznáváme z jediného významného projevu, který se po něm dochoval, ze závěrečné řeči k chvále svobodných umění v kvodlibetu vedeném Matějem z Knína v lednu 1409. Při této závažné latinské disputaci neváhal Jeroným znovu veřejně obhajovat odsouzené Viklefovo učení v jeho politickém dosahu.

5
10
15

Protože se tedy tyto naše přespanilé panny, „sedm svobodných umění“, spolu se svou královskou matkou filosofií účastnily a účastní počestného tance tohoto našeho kvodlibetu, ať se stydí všichni ti klerikové a mistři, kteří sice sofisticky vystavují na odiv svou lásku k těmto dívkám, avšak na jejich slavnosti se neodvážili ani ukázat, přestože byli pozváni. Tak urazili naši matku, fakultu svobodných umění, jak nejhůř mohli. Zda se, zaskočení vlastními úklady, nezřítíli do propasti hanby, ačkoli si mysleli, že zosnovali spiknutí proti vážnosti naší matky university a jejího výtečného syna, ctihodného mistra kvodlibetáře? Protože kvodlibet je turnajem síly rytířů vzdělanosti, na němž mistři jeden po druhém podstupují zkoušku mečem svých argumentů a za svou zdatnost si odtud odměnou odnášejí přiměřený věhlas, jak by se neměli rdít studem ti tak početní naši mistři, kteří nestoudně odepřeli svou účast na této slavnosti a tím neslušně zmařili zisk, jenž by byl odtud vzešel – jak je účelem takových shromáždění – všem studentům přihlížejícím a čekajícím, bohužel marně, na jejich účinnost! Nedostavit se na výzvu, i kdyby přitom šlo o život, pokládali by svěště rytíři a prostí bojovníci za náramnou ostudu. Vy, drazí studenti, právem jste zavázáni těm mistrům, všem dohromady i každému zvlášť,

kteří se účastnili této kvodlibetní slavnosti jako turnaje, neboť se nesluší
20 nepamatovat na prokázané dobrodiní. Ostatním však poděkujte, jak si to
zasloužili: jako rytířům zbabělým.

A tolik jsem chtěl říci k chvále, cti a oslavě překrásných panen, svo-
bodných umění, i těch, kteří je vyznávají spolu s královnou filosofií, jejich
ctihodnou matkou.

25 Po chvále, kterou jsme vzdali matce, přistupme již aspoň v hlavních
rysech k chvále jejího syna – bez příkras ovšem a bez nadsázky, když je
přece podle božských i lidských zákonů vhodné chválit pouze ty, kdo
pracně usilují stejně o rozumové jako o mravní ctnosti, jak potvrzuje
Filosof ve 4. knize Etiky. Neboť kdybychom nevzdali chválu a čest těm,
30 kdo si to zaslouží, ctnost by chřadla lítostí nad tím, že se jí nedostalo po-
vinné odměny. Abych ti snad tedy svým škodlivým mlčením nezpůsobil
třebas jen náhodnou škodu na chvále, ale abys naopak sklídl ovoce svých
dlouhých a vysilujících námah, mám za vhodné učinit nyní jakousi úlitbu
chvály a cti – jakoby na ochutnání –, a to dokonce v tvé přítomnosti,
35 ačkoli mi není neznám Aristotelův výrok z 2. knihy jeho Rétoriky, v němž
praví, že chválit přítomného je znakem pochlebování. Vždyť tvoje chvála
se nezakládá na pomíjivých věcech, jak tomu bývá u jiných. Ti se ovšem
„radují, když provedli něco zlého, a jásají nad vši špatností; jejich činy
jsou zvrhlé a jejich kroky mají zlou pověst“ (Přísl. 2). „Zhýrale beze studu
40 hodují na svých hostinách a pasou sami sebe. Jsou to mraky bez vody,
sem a tam honěné větry, podzimní stromy bez plodů, úplně odumřelé, vy-
kořeněné, divoké mořské vlny, které svou hanbu jako pěnu vyhadzují,
bludné hvězdy, pro něž je na věky připravena tma tmoucí“ (Juda 12). Od-
mysli si od nich vypasené koně a odejmi jim nádherná roucha a kožešiny
45 z mrtvých zvířat – rázem je zbavíš cti. Jsou totiž ve svém nitru plni špíny,
rozmařilosti, svatokupectví, křivd, úskoků, olupování chudých a svato-
krádeží tak, jako jsou obilené hroby plné mrtvých kostí. Jenom navenek
přehodili přes sebe pýchu, nadutost, zlolajnost, lži a ostatní ničemnosti
jako ostudný plášť, kterým se snaží zakrýt svou vlastní hanbu a své nej-
50 nestoudnější pomluvy osob ušlechtilých a prospěšných celé obci našeho
ctihodného města. Ačkoli sami jsou svým životem a mravy kacíři, nepřestá-
vají lživě kaceřovat pravověrné členy našeho svatosvatého českého národa.
Známo je však pradávné přísloví, že žádný ryzí Čech nemůže být kacířem –
a události od nepaměti až podnes prokázaly jeho pravdivost. Je-li tedy
55 podle Šalomounova výroku dobré jméno cennější než drahé masti, zapří-
sahám při nesmrtelném bohu vás všechny i každého z vás, kdo milujete
důstojenství nejjasnějšího vladaře Václava, římského a českého krále,
i tohoto království, a kdo máte v upřímné lásce dobrou pověst našeho svato-
svatého města Pražského, abyste dohromady i jednotlivě a všemi způsoby,
60 které vám jsou dostupné, usilovali zachovat dobré, ano nejlepší jméno, jaké

jsme dosud měli po všech zemích. A nevěřte proľhaným a ľstivým ľhářům, kteří se snaží pošpinit toto dobré jméno a pohanět představitele našeho svatého českého národa.

65 A zvláště se obracím k vám, opatrní konšelé a slavní měšťané, jimž se dostalo od nejjasnějšího vladaře Václava, římského a českého krále, tak veliké cti, že nikoli jiným, ale právě vám a vaší prozíravosti s důvěrou svěřil do správy a v ochranu svůj nejvznešenější a sobě nejmilejší poklad, obec všech lidí tohoto svatého města Pražského. Napomínám vás tedy a zapřísahám, abyste toto svaté české město, svému králi upřímně oddané, neohroženě a všemi možnými prostředky střežili před každým utrhaním zvrhlých ľhářů. Ať tedy kdokoli prohlásí o kterémkoli ryzím Čechovi, že byl nebo že je kacířem – od krále až po rytíře, od rytíře až po zemana, od zemana až po sedláka, od arcibiskupa až po kanovníka, od kanovníka až po posledního kněze, od purkmistra tohoto města až po konšela a měšťana, od měšťana až po kteréhokoli řemeslníka –, já sám, jeden za všechny odpovídám, jak musím, a to z celého srdce, na plná ústa a neohroženě: Lže a není hoden víry. Za tímto slovem chci stát nyní a vždycky.

Věru nepochybuji, že mi dosvědčíte ze své živé paměti, že přečasto sem byli přivezeni mnozí, ba velmi mnozí lidé z cizích národů a že byli 80 v tomto svatém městě usvědčeni podle práva jako kacíři a upáleni; nikdy jste však neslyšeli ani vy, ani vaši otcové, ani otcové vašich otců, že by byl kdy býval byt jediný ryzí Čech upálen pro kacířství. Právě přemnozí cizáčtí ľháři se ľstivě a ľživě pokoušejí navléci na nejvěrnější muže našeho svatého českého národa onen potupný plášť poznamenaný šedivým křížem, aby tak 85 mohli zakrýt svou vlastní hanebnost a hanbu. Vzdávám-li své vlasti povinnou čest a bráním-li ji ze všech sil proti ľhářům, nikdo mne proto nepokládej za nerozumného smělce a opovázlivce. Vždyť už přemnozí starověcí spisovatelé dokazují, že láska k vlasti má všechno převyšovat tak, abychom za vlast bojovali nejenom slovy, nýbrž i činy. Kato praví: „Bojuj za vlast.“ 90 A Cassiodorus v dvacátém listu první knihy: „Jednomu každému má být jeho vlast nejdražší.“ A týž píše v 38. listu: „Nejušlechtlejší jsou ti, kdo myslí na rozkvět své vlasti.“ Podle Horatia v jeho knize Básní je dokonce „sladké a čestné pro vlast umřítí“. Avšak bohužel láska k vlasti se již z mnohých vytratila – a zejména v tomto městě. Málo anebo vůbec nedbají 95 na to, že tato svatosvatá obec je ve svých užitečných příslušnicích podvodně a ľživě špiněna. Neboť, abych řekl pravdu, která, byt jen jediná obec na světě by strpěla takovou potupu, ačkoli by se mohla bránit? Což všem tu nejsou známi kněžští nedoukové, od nikoho vědeckými hodnotami nepovýšení, jak ľživě na kázáních v lidovém jazyce před lidem plácali, že zde 100 ve městě je plno kacířů, které nazývají viklefisty? Pokud jde o mne, já před vámi prohlašuji, že jsem četl a zkoumal knihy mistra Jana Viklefa podobně jako i knihy jiných učitelů, a vyznávám, že jsem se z nich naučil

mnohému dobrému. Toho mě však uchovej bůh, abych byl tak bláhový a zastával skoro jako víru vše, co jsem četl v jeho knihách nebo v knihách jiného církevního učitele. Neboť jedinému Písmu svatému vždycky zachová-
105 vám tuto uctívou poslušnost: Písmo praví, že je to tak – tedy je to pravda.

Jestliže už od jinošských let s námahou čítáme a s největší pílí studujeme pohana Aristotela spolu s ostatními pohanskými filosofy, v jejichž knihách jsou velmi četné bludy odporující katolické víře, přece nám nikdo
110 nebrání podržet přečetné jasné pravdy, které obsahují. Proč bychom tedy nečtli knihy Viklefovy, když do nich skvělým způsobem uložil nesčetné svaté pravdy, třebaš zneklidňují jak zpupné kněze, tak laiky? Na tom není nic divného, jestliže totéž jasné světlo lahodí sice zraku člověka jasně vidoucího, ale krhavým očím škodí. Ať pochopí hloupí nedoukové, že stříbro,
115 zlato a drahé kameny bývají obaleny blátivou nerostnou vrstvou, a kdo ji odborně nezná, necení ji více než jinou obyčejnou hlinu. Avšak ty, kdo se vyznají v tom umění, ani nenapadne pohrdat zlatem nebo perlami proto, že se vyskytují obklopeny hlinou, ale naopak svým uměním oddělují a rozlučují v tavicích pecích bláto od zlata. Kdo vám tedy, jinoši, může zabránit,
120 abyste se ve Viklefových knihách učili rozpoznávat žilu pravdy? Pokud jest na mě, napomínám vás s největší naléhavostí, abyste často čítali a pilně studovali jeho knihy, zvláště filosofické. A najdete-li v nich něco, co ještě pro nedostatečnost svého mladého myšlení nestačíte, jak náleží, pochopit, odložte to k zralejšímu věku. Je-li v nich něco, co se zdá, že je
125 v rozporu s vírou, to nehajte a nedržte, ale raději se podrobně víře.

Vždyť i blažený Jeroným, který dokonce Origena kárá jako kacíře, o sobě připomíná, že přečetl na tři tisíce svazků tohoto spisovatele, a kdesi praví: „Kdybych jen mohl mít knihy všech kacířů! Vypsal bych z nich, co je pravdivé, a pominul, co je zlé.“ Nedoukové mi tady ovšem namítnou:
130 „Kousek kvasu zakvasí všechno těsto“ (1 Kor. 5); tak také kousek nepravdy nebo bludu znehodnotí soubor pravd obsažených v nějaké knize. Těm však odpovídám: Ať pochopí hlupáci, že věci stálé a trvalé mají jinou povahu než věci nestálé a pomíjivé. Kvas, který je nestálý a pomíjivý, ovšem kazí nestálé a pomíjivé těsto, ale žádná sebevětší nepravda nebo blud
135 znehodnocuje ani sebemenší pravdu, poněvadž pravda je pevná a lež ji nemůže prostoupit, protože při vzájemném prostupování věcí je nezbytnou podmínkou, aby jedna věc ustoupila druhé. Pravda však nikdy neustoupila ani neustoupí lži, neboť pravda nade vším vítězí. Proto napříště už neustupujte po vůli lživých lidí od slavných pravd obsažených v řečených knihách
140 a nebojte se ty knihy studovat. Nesluší se zajisté, aby moudrý lnul k pravdám pro lidi, nýbrž spíše k lidem pro pravdy. Ať vás tedy v budoucnu ani nenapadne postoupit nebo odevzdat knihy řečeného mistra lidem, kteří jim vůbec nerozumějí, pravdám se posmívají dříve, než je chápou, a kárají je v celku dříve, než porozumějí třeba jen jejich části. Což neznáte zákaz nej-

145 vyššího mistra, jenž zní: „Neházejte perly před svině“ (Mat. 7); ty více
touží povalovat se v hnoji než v nejpříjemnější vůni. Od staletí není slý-
cháno, že by zlatníci byli kdy dali svá důmyslná díla, a třebaš jen jedinkrát,
přezkoušet jirchářům, kteří si na věcech všímají spíše zápachu než lesku.
150 Pozdvihněte již srdce, stateční mužové! Máte být ctiteli pravdy, a proto
nesklánějte svou šíji před prolhanými lidmi. Pamatujte, že stejně neřestné
jako lhát je nevzepřít se statečně lhářům, kteří se snaží pravdu potlačit.

Vám mladým stavím zde před oči jako příklad krásného Josefa, jemuž
se věkem podobáte a o němž je psáno, že jako jediný mezi bratřími osvědčil
stálost, takže pouze jemu se dostalo dlouhé suknice měnivých barev. Neboť
155 co jiného znamená Josefova suknice sahající až po kotníky, ne-li dokonalý
čin? Jako totiž volně splývající suknice přikrývá kotník, tak je obrněn
stálostí ten, kdo neodstupuje od poznané pravdy. Vám pak, starým dokto-
rům věd, před oči uvádím starce Mojžíše, zákonodárného doktora Písma
staré smlouvy, jenž nařídil, aby se na oltáři obětoval s obětí ohnivou i celý
160 ocas. To pro nás znamená, že máme všechno dokonalé studium čili všechnu
pravdu, které jsme začali učit, také dovršit vytrvalostí až do konce a nedat
se zastrašit k tomu, abychom pozpátku zalezli jako raci. Opravdu lépe je
nedospět k poznání pravdy nežli od poznané pro malichernost ducha s han-
bou odstoupit a zaplést tak i studenty, kteří se pro nedospělé myšlení sami
165 ještě neumějí a nemohou vyplést.

Vždyť mistry a doktory vydržují si města proto, aby podle Písma
opravovali každou úchytku od víry nebo poblouzení ve víře a čelili lhářům,
ano usvědčovali lháře ze lži. Ale v tomto městě – jak známo – mnozí ne-
doukové rozhlašovali lži před lidem na kázáních. Vím o jednom, který
170 k lidu ani ne tak kázal, jako spíše žvanil o knize Zjevení. Mluvě mimo jiné
o draku, jehož ocas strhl třetinu hvězd z nebe, tvrdil doslova, že tímto
drakem byl mistr Jan Viklef, který prý obrátil na svou bludnou víru více
než třetinu bojující církve.

Považte však, mužové učení, zda to ten nevzdělanec mohl nalézt ve
175 vlastním textu Písma nebo v Glose, anebo zda to dokonce neobjevil v kni-
hách církevního práva! Nebo je snad takový, že mu pro jeho krásné oči na
slovo uvěříme, ať řekne cokoli? Vždyť víme, že církev svěřila doktorům sva-
tého Písma, dlouhým studiem už osvědčeným, úkol vykládat smysl Písma;
jim je pak dovoleno pronášet výroky, jak je rozum jednoho každého může
180 pochopit. Ale těmto kněžským nedoukům nebylo povoleno, aby kázali volně
ze svých hlav, nýbrž aby vykládali před lidem jasně vymezené Písmo bez
vlastních přídavek. To jsem řekl proto, abyste napříště nevěřili takovým
nedoučeným lhářům.

Ačkoli nepokládám pro tuto chvíli za svůj úkol ani poučovat učenou
185 Minervu, ani doučovat nedoučené mistry, přece však všichni rozvažte,
nikoli co říkám, ale s jakým úmyslem to říkám. A aby se to, co mám na

190 srdci, dostalo až na rty, povím ještě několik slov. Jestliže vy, doktoři, jejichž úkolem je napravovat lháře, nezkrátíte kněžské nedouky, kteří ve svých kázáních před lidem lživě špiní a z kacířství viní naši svatosvatou českou obec, bude třeba soudit, že se vám takové lživé hanobení naší obce líbí. Neříkám to proto, abych vás zahanboval anebo že bych viděl v hanbě jiných svou vlastní slávu, nýbrž abych vás, učené muže, patřičně povzbudil proti lživým kazatelům. Víím, že zvuk polnic nebo trubky sice koňům žádnou sílu nedodává, ale že jakýmsi podrážděním probouzí statečnost v nich 195 dřímající. Podobně ani vás nemíním svými slovy poučovat – poučení jste už dávno –, ale povzbudit vás proti rozbujelé lži, aby vám mohla celá obec tohoto ctihodného českého města vzdát povinnou a zaslouženou poctu. Kdybyste však dovolili lhářům lživě tupit věrnou obec lidí, od nichž jste přijali důstojenství, nebudou povinni vážit si vás ani duchovní, ani měšťané, ani pracující lid. Namítne-li mi někdo, že bych neměl hanobit božicho 200 kněze nebo mu zlořečit, odpovím mu: Nezlořečím božimu knězi, nýbrž slovy kárám lživého kněze pro jeho ohavnou lež. Nechť se tedy takoví kněžští nedoukové rdí studem nad lží tak nestoudnou!

205 Abych se však už přestal zabývat těmi prolhanými kněžími, obracím se svou řečí k tobě, pane kvodlibetáři, muži pravdomluvný a pravdivý. Jsi hoden o to větší chvály, oč statečněji jsi lhářům odporoval. I když tobě postačí tvá chvályhodná opatrnost s proslulými hodnostmi, které tě zdobí, a nepotřebuje mého vychvalování, my přece nemůžeme a nesmíme zamlčet, co, jak věříme, mluví ve tvůj prospěch a je tobě ke cti. Jsi hoden o to větší 210 chvály než jiní, oč jsi nad jiné v tak mladém věku vynikl svou vědeckou zdatností. Nevzal jsi na sebe toto přetěžké břemeno, totiž vedení kvodlibetu, jako jiní z šetrného ohledu na starobylý zvyk nebo z obavy před nějakou malichernou škodou, nýbrž zatímco se jiní v minulosti vyvlékali z nabídnuté cti, ty sám ses nabídl, ano, abych to pravdivěji pověděl, přijal 215 jsi čestný úkol, který ti nabídl pan děkan fakulty svobodných umění a ctihodný mistr. Jednal jsi jako učený a rozvážný muž podle zásady „abys snad nedal jiným svou čest“ (Přísl. 5); tuto zásadu sis nejen osvojil, ale naplnil ji i skutkem a také za to zasluhuješ pochvaly.

220 Chvála ovšem patří jenom mužům ctným a snaživým a vlastnosti těch obojích zapustily v tobě hluboké kořeny. Prokázala to tvá znalost rozmanitých nauk, která na této slavnosti v hojnosti z tebe vyprýštila k prospěchu všech posluchačů. Je-li třeba chválit doktory teologie za to, že pravdivě mluví o bohu, ty jsi spolu s nimi hoden chvály, neboť jsi promluvil o bohu nejen pravdivě, ale také obratně jako doktoři obojího práva. Nikdo ti nevezme tuto chválu a zaslouženou čest, protože navždy budeš ode všech 225 vychvalován. Jestliže někdo zbohatne, nechť vzdává díky za to štěstěně. Je-li urozený, chvála za to nepatří jemu, ale jeho rodičům. Je-li krásný a spanilý, posečekj chvilku, až s příchodem stáří krása pomine. Avšak je-li



ku potěšení milovníkům zapytí
 Císařského věrným. Přizpůsoben pak
 až keli dobrým vmyšlen bylo prve
 o jeho příchodu a odsuzení na smrt
 sepsáno. Ale že to dobře obšlyz-
 me bylo položeno gesto čisti to všick-
 ňo nebo slyšeti byva učestivo. Pro-
 to; aby nem ochotně mohlo při-
 gáno býti y snaze painatováno což
 k o tomž mistru Jeronymowi glos-
 tnie sledawa. Ale nem kratcegi
 bůd o něm známo toto.

Tento mistr Jeronym gsa
 rodem z Prahy; Kloveho
 Wěsta. Byl velmi omielý
 a dospělý w rozličném umění mu-
 drejow. y w zákoně božím. y w do-
 ctorzích. Byl k tomu vynikw-
 ňi libec. Tak že z toho byl mistrem
 čjwera wjenie. totiž. Pražské. Pa-
 rýžského. Kolínského. Lildeburské-
 ho. Byl dale wřen zapytí swé
 čjstenu. Tak že za krále Wac-
 lawa. Kdž; němacy w wjení Pra-
 žskem Cíchey rozličně a kráwí vti-
 skowali. tu on o ginými mistry Cí-
 chey proti nim se stacně zasadił.

Tak je král Wacław wida dospie-
 lost y hoynost nustruw Císeřých.
 Spráwu y wladarstwie gi poručil
 nad wjením pražským. A němacy
 toho Cíchem nepřegce o velikém
 množstwi wybrali se z Prahy a do
 Nianoz se rozestli.

Dvóm kdž; mistr Jan hus
 stragal se do Konstanty.
 Mistr Jeronym gsa gcho
 towaržis welni milý a nerozdělný
 mláwíl genu ku potěšení y ku po-
 fylnění mlko. Mily mistrze přyzí-
 čos psal. Říkal. a včil podle zákona
 božeho. A zwláště proti pyše a
 lakomstwi y gúrým nepravostem
 huc;řkým bůd staly a stacny. A
 ya zwieda budetl tčjko a toho potře-
 bie přyzgeduť swobodně za kbu ku
 pomocy tobie. y wčiml ml: Ze se
 tcha božjeho Císeřjeho Císeřjstie
 Wacławgcho: Mistr Jeronym sode-
 čně jeleg tčjgcho a kráwěho poša-
 mienie králowstwie Císeřjeho y od do-
 macých poběřšých y nepřawl okol



16. Antikrist rozdává odpustky – vyobrazení v Jenském kodexu

kdo učený a moudrý, ten je pro to hoden pravé chvály. Že pak tvé činy
230 prozrazují tvé chvalitebné vlastnosti, právem budou všichni raději osla-
vovat tebe než všechny bohaté, urozené, krásné a statečné.

Ale poněvadž lidská chvála vyrůstá z utrpení, je nutné vzpomenout
k rozmnožení tvé chvály, milovaný bratře, některých tvých nedávných
utrpení. Kdo by pochyboval o tom, že tě bůh vydal do rukou dábelským
235 lidem? Chopili se tebe, aby tě zničili a vyvrátili tvou čest z kořene. Jenže
hospodin tě vydal do jejich moci proto, aby tě vytríbil a rozmanitými
útrapami ještě lépe ozdobil a tak připravil pro budoucí skvělou čest, které
jsme dnes svědky. Ptáme se ovšem, proč se bohu zalíbilo vydat tě necitel-
ným a krutým lidem jako lvům na pospas, když se přece tvé chování od
240 útlého mládí až podnes tak osvědčilo? Na to ve jménu páně odpovídám:
To učinil proto, že ačkoli jsi měl přemnohé dary boží, jednoho se ti nedo-
stávalo: abys dovedl i v utrpení děkovat bohu. Bez toho totiž nebyla tvá
ctnost ještě dokonalá. Bylo tedy dobré, že jsi byl přísně zkoušen, zda zůsta-
neš i v tísnivém postavení tím, kým jsi byl dříve. Vždyť trápení se každého
245 ptá, miluje-li opravdu boha.

Což se proti tobě nespojili ti, kteří zkoumali tvou duši, aby tě přemohli
přesilou nebo zastrašili zmatkem, když tě rozumnými důvody nemohli po-
razit? O co jiného usilovali, když tě přímo do srdce zraňovali utrhačnými
slovy a lstivě posměšnými výčitkami, než abys nad sebou dočista zoufal?
250 Je-li mysl vnitřně sevřena beznadějí a útrapami a je-li soužena utrhaním,
jež na ni doráží zvenčí, snadno ji pronikne šíp zoufalství. K čemu se mohla
upínat tvá důvěra v ten čas, kdy tvoji protivníci, dychtíce po tvé smrti,
otevřeli na tebe svá ústa jako lvi, potřásajíce hlavami a mrkajíce očima?
Kdyby ses byl ohlédl, kolik bys byl spatřil čapích zobáků rozevřených nad
255 tvou úzkostí! Což tě neopustili všichni nebo bezmála všichni? Ale ujal se
tě bůh, který pozdvihuje potlačené a spoutané vyprošťuje. Ať tebou napříště
nikdo nepohrdá za to, že jsi, od jednotlivců opuštěn, pod přetěžkým bře-
menem nestál vzpřímeně, jak se slušelo; vždyť přece sedmkrát za den klesá
i spravedlivý, avšak zase povstává, kdežto bezbožník, padne-li jednou, už
260 nevstane. Nechť se tedy zardí a zastydí všichni dohromady i jednotlivci,
kdo tvou duši vraždili a ze všech sil tě sužovali, a nechť se radují a veselí
všichni, kdo nad tebou v úzkosti ducha a v zármutku naříkali v době tvých
největších útrap, když tě nyní vidí očištěného a na vlastní oči spatřují tvou
velkolepou počtu.

265 Vy, milovaní studenti, cožpak ve svých srdcích nepřijímáte tato vše-
chna má slova tak, jako kdybych toho všeho byl přímým účastníkem?
Cožpak za oné bouře útisků nepobledla odporem nejedna tvář? Což nebyl
tehdy vzduch naplněn vzdechy nad nelidskými křivdami, které se ti dály?
Avšak planoucí zloba ve chvíli, kdy prahne po nasycení, nemůže vůbec
270 tušit, jaký bude všeho konec. Kdo by se byl odvážil za takové bouře i jen

pomyslit, že dospěješ na samý vrchol cti, kde tě nakonec všichni jasně spatřujeme? Tak veliká zloba proti tobě vzplanula, že ti nepomohl ani věrný výrok tvého představeného, jenž veřejně vyznal, že u tebe nezjistil žádný blud ani kacírství. Nechť se tedy nad tebou radují a jásají všichni, 275 kdo milují tvou čest. Nechť se radují, opakuji, navenek a jásají v duchu, ale ať se stydí a hanbí všichni, kdo tě lživě ostouzeli, a hrozíce jiným, prohlašovali tvé trápení za odstrašující příklad.

Nevytýkej mi nikdo mnohomluvnost pro tak dlouhou řeč; vždyť dobře znám ono veršované úsloví:

280 Když koho hanebná pověst odpornou očerní špínou,
jen celé proudy vod způsobí, aby byl čist.

Avšak dříve než skončím, krátce ještě se na vás na všechny, jednotlivě i vespolek, obracím; poslouchejte mě tím pozorněji, čím blíže jsme závěru. Neslyšeli a nečtli jste o Jobovi, že byl poset boláky od chodidla nohou až 285 do temene hlavy? A nedočtli jste se, že nakonec byl uzdraven a navrácen do svého původního stavu? Neslyšeli jste a nepoznali, že i tento náš cti-hodný pan kvodlibetář se stal v nedávné době předmětem pomluv a výtek? A což ho teď nevidíte před sebou uzdraveného, navráceného do původního stavu a zcela očištěného? A tak jako víte o Jobovi, že mu bylo vráceno vše 290 dvojnásobně, tak také jasně vidíte našeho mistra obdařeného přehojnou ctí. A což neznáte ze svatých biblických dějů, že Josef, syn Ráchel, byl svými bratřími vydán Izmaelským a zavlčen do Egypta a že byl trýzněn rozmanitými svízelemi? Což nebyl od ostatních synů vlastní matky udán cizincům, a ačkoli nevinný, od nich zatčen? Ale z téhož Písma se doví- 295 dáte, že Josef byl od hospodina zachráněn a uchován pro vůdčí postavení, aby později živil své krajany i cizince. Cožpak jasně nespátřujete, že i náš mistr byl vytržen ze všech minulých zmatků, aby se stal na tomto kvodlibetu vůdcem bojovného šiku jako kníže? Hospodin jej zachoval k tomu, aby z hojné úrody věd živil chlebem moudrosti a vodou učení obec naší 300 university a fakulty svobodných umění.

Že však pro množství ctností i učeností, jimiž oplýváš, naprosto nestačím, jak bych si přál, být tvým chvalořečníkem, proto slavnostně přenechávám všem, aby tě chválili, a jen tu prosbu připojuji, aby ten, kdo by ti napříště zlořečil, sám byl od hospodina zlořečený, kdo by ti žehnal, 305 sám byl od hospodina požehnaný. Za to buďtež vzdány díky jemu, svrchovanému pánu, který svým věrným, jimž se pro jeho svaté pravdy děje křivda, zjednává soud a zároveň právo. A tolik budiž řečeno v přítomnosti vás všech.

1 *sedm svobodných umění*: gramatika, dialektika, rétorika, aritmetika, geometrie, astronomie, múzika – 3 *kvodlibet*: slavnostní výroční disputace universitní, zahajo-

vaná na filosofické fakultě pražské university zpravidla 3. ledna a řízená voleným kvodlibetářem; všichni fakultní mistři byli povinni při kvodlibetu odpovídat na otázky, které jim kvodlibetář předložil; současně bylo úkolem kvodlibetáře, aby osvědčil svou učeneckou zdatnost pohotovým řešením problémů, na které disputující ukázali; *klerikové* tj. vzdělanci – 4 *sofisticky* tj. neupřímně, naoko – 5 *na slavnosti... pozvání*: Jeroným myslí na německé mistry, vedené zejména Walterem Harraserem, kteří odmítli účastnit se lednové universitní slavnosti r. 1409, protože ji měl řídit mistr Matěj z Knína, podezřelý, jak soudili, z kacířství – 9 *mistra kvodlibetáře*: mluven Matěj z Knína, promován Husem r. 1399 na bakaláře; r. 1401 se stal mistrem; r. 1408 byl obžalován z viklefského kacířství, zatčen a uvězněn a 14. května donucen pražským arcibiskupem, aby odvolal; zemřel už v dubnu r. 1410 – 26 *k chvále jejího syna*: mistra Matěje z Knína – 29 *Filosof*: Aristoteles ve 4. knize své Etiky Nikomachovy 12 rozlišuje ctnosti a špatnosti v obcování s lidmi – 53 *známo je však...*: přísloví jako „Nebyl kacíř žádný Čech, aniž mohl být nalezen v těchto dnech“ bývá v různých obměnách častěji uváděno v husitském písemnictví (srov. zde na s. 441) – 55 *podle Šalomounova výroku*: srov. Kaz. 7,2 – 82-84 *cizáči lháři... šedivým křížem*: saský mistr Ludolf Meisterman, udavač českých obránců Viklefova učení u papežské kurie, pronesl r. 1408 na jedné universitní schůzi urážlivou poznámku, že by někteří Čechové zasluhovali, aby byli poznamenáni křížem; usvědčení kacíři musili totiž, když odvolali, po nějaký čas nosit plášť s vyšívaným znamením kříže – 89 *Kato praví*: výrok z úvodu ke sbírce mravních naučení neznámého autora, vzniklé ve 4. stol. n. l. a rozšířené pod názvem Catonis disticha moralia (Katonova mravní naučení) nebo Dicta Catonis ad filium (Katonova naučení synovi); srov. vyd. E. Baehrens, Poetae latini minores III, Lipsko 1881, s. 215 – 90 *Cassiodorus*: křesťanský spisovatel z 6. stol. (srov. PL 69, 522) – 91 *v 38. listu*: spr. v 30. listu 4. knihy Rozmanitostí (Variae; PL 69, 629) – 93: verš z ódy známého římského básníka Horatia (65-8 př. n. l.), připisované římské mládeži (Carmina III, 2, 13) – 101 *knihy mistra Jana Viklefa*: knihy anglického reformního myslitele († 1384), zprvu filosofické, pak i teologické, se neobyčejně rozšířily v pražských universitních kruzích v prvních letech 15. stol. a byly hned církevní vrchností zakazovány (srov. zde s. 180) – 126 *Origenes*: řecký církevní učitel z 3. stol., jehož výklady Písma překládal do latiny církevní spisovatel Jeroným – 127 *kdesi praví*: Jeroným v Listu kacíři Vigilantiovi (PL 22, 602) – 152 *příklad krásného Josefa*: syn biblického praotce Jákoba, který mu pořídil roucho měnivých barev; to vzbudilo závist a hněv jeho bratří (Gen. 37,3) – 159 *Písma staré smlouvy*: Starého zákona; *nařídil*: jedno z nařízení izraelského zákonodárce Mojžíše podle Lev. 3,9 – 171 *o draku*: Zjev. 12,4 – 173 *bojující*: jde o církev zde na zemi, na rozdíl od vítězné církve v nebesích – 175 *nebo v Glose*: v poznámkovém výkladu Písma, zvaném Glossa ordinaria, jehož středověcí kazatelé hojně užívali – 185 *Minerva*: římská bohyně moudrosti – 206 *oč statečněji jsi lhářům odporoval*: Jeroným se dotýká zmíněného Knínova procesu (srov. pozn. k ř. 9) – 215 *děkan fakulty svobodných umění*: byl jím v červnu 1408, kdy byl ustanovován kvodlibetář pro příští rok, Jan Hofman ze Svidnice, nepřítel českých mistrů – 257-258 *že jsi... nestál vzpřímeně*: narážka na vynucené Knínovo odvolání, jež jediné mu umožnilo návrat na universitu – 273 *výrok tvého představeného*: 16. července 1408 učinil arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazmburka prohlášení, že ve své diecézi nenašel přes usilovné hledání žádné kacířství – 280-281 *Když koho hanebná pověst...*: latinské dvojverší neznámého středověkého básníka – 284 *nečtli jste o Jobovi...*: příběh zbožného muže Joba vylíčen v biblické knize Job